

A.SƏHHƏT SAĞLAM YAŞAM TƏRZİNİN TƏBİBİ KİMİ

Mobil Aslanlı HUNTÜRK
pedaqogika üzrə elmlər doktoru

XX əsr Azərbaycan ictimai-pe-
daqoji fikir tarixində bir pedaqoq kimi
xüsusi dəsti-zətti olan, ictimai-siyasi
ideyaları ilə milləti qəflətdən oyadan,
onu elm öyrənməyə, maariflənməyə
çağıran istedadlı şair, tərcüməçi,
publisist, həkim, «Xalqının ən ağır
xəstəliyini, onun savadsızlığını müəl-
limliyi ilə müalicə edən» alovlu
vətənpərvər Abbas Səhhət yaradıcı-
lığında fiziki tərbiyə, fiziki yetkinlik və
sağlamlıq problemi ilə bağlı dəyərli
fikirlər vardır. Şəxsi həyatında və ya-
radıcılığında gənc nəslin fiziki tərbi-
yəsi, fiziki inkişafı xüsusi yer tutan
şairi bütün bunlar bir həkim kimi
daha çox cəlb etmişdir.

Abbas Səhhət fiziki tərbiyənin
mühüm vəzifələrindən birini gənc
nəslin sağlamlığına xidmət edən va-
sitə olmasında görürdü. Bu baxım-
dan «Yeni məktəb» dərslisinin
beşinci bölməsində verilmiş «Can
sağlığı və naxoşluq», «Təmizlik can
sağlığıdır», «Qanın bədəndə dolan-
ması», «Saf qan və qara qan», «Si-
nirlər və əsəblər», «Ət və bədənin
hərəkəti» və s. mətnlər, şeirlər diq-
qəti cəlb edir. Qeyd olunan mətn-
lərdə Abbas Səhhət bir həkim kimi
hər gün bir şagirdin bədəninə sağ-
lamlığı qeydinə qalmasına, xəstəlik-
lərdən qorunmaq, uzaq olmaq üçün

hər bir şəxsin təmizliyə, gigiyenik
qaydalara əməl etməsinə xüsusi
əhəmiyyət verirdi. Abbas Səhhətə
görə, sağlamlığın mənbəyi təmizlik-
dir, istər məktəbdə, istərsə də evdə
qoyulmuş hiyf səhiyyə qaydalarına
əməl etməkdir, orqanizmin istirahə-
tini, yuxunu düzgün təşkil etməkdir.
Bu deyilənlərə əməl edən hər bir
adam (şagird) gümrəh, çevik, elastik
bədəne malik olur. Belə adam hər
səhər gimnastika ilə məşğul olur, fi-
ziki çalışmalara, bədən tərbiyəsi
təmrinlərinə sağlamlığın mühüm va-
sitəsi kimi baxır. Şairin fikrincə, fiziki
təmrinlər, çalışmalar orqanizmin
funksional imkanlarını artıran, sağ-
lamlığı təmin edən təbii, habelə gigi-
yenik amillərlə yanaşı, tərbiyənin
mühüm vasitələrindən birinə çevrilir.

Abbas Səhhət uşaqların sağlam-
lığı, fiziki inkişafı ilə yanaşı, onların
zirik, mərd, intizamlı və əxlaqca yet-
kin bir vətəndaş kimi böyüməsində
bədən tərbiyəsi hərəkətləri, fiziki tər-
biyə məşğələləri, oyunlar və yarışla-
rın əhəmiyyətinə böyük üstünlük
verilməsini məsləhət bilirdi.

Abbas Səhhət müasiri və sələfi
olan H.Zərdabi, N.Nərimanov,
T.Ş.Simurğ kimi xalqının hiyf-sə-
hiyyə qaydalarına yiyələnməsini zə-
ruri saymaqla, tanınmış, bilikli bir

həkim kimi xalqa, millətə faydalı
məsləhətlər verirdi. Onun fikrincə,
sərxoşluq, məstlik, spirtli içki sağ-
lamlığın düşmənidir. İçki, sərxoşluq
insanın mənəviyyatına, ləyaqətinə
mənfi təsir etməklə, adamı hörmət-
dən salır, ailə münasibətlərinin da-
ğılmasına səbəb olur. Sərxoşluq,
içki insan orqanizminə, onun sinir
sistemində mənfi təsir edərək müxtə-
lif xəstəliklərin əmələ gəlməsinə
səbəb olur. Sərxoşluq insan hey-
siyyətini ayaqlar altına atır, onu çox
pis günlərə giriftar edir. Abbas Səh-
hətə görə, içki, sərxoşluq hər cür əx-
laqsızlığın mənbəyidir. O, «Məst və
yaxud sərxoş» adlı şeirində içki
düşkünü sərxoşun simasını, onun
vəziyyətini real, təbii cizgilərlə təsvir
edərək göstərirdi ki, içki insanı çir-
kəbə sürükləyir, onun varlığını məhv
edir:

*Of , bu məstin nə fəlakətli, yaman
hələti var,*

*Nə kərih mənzəri, bəd surəti, pis
adəti var. (A.Səhhət. Əsərləri, I c.,
Azərnəşr, 1975).*

Qayğıkeş müəllim, zəmanənin
tanınmış təbibi göstərirdi ki, sərxoş-
luq insan ömrünü bada verir, beləsi
həyatın ləzzətini bilməz, izzətsiz ya-
şayar. İçki insanı fiziki cəhətdən şi-
kəst etdiyi kimi, onun əqlini, şüurunu
və əxlaqını da zəhərləyir, cəmiyyət
içerisində insanlıqdan xaric edir.
İçki, sərxoşluq Abbas Səhhətə görə,
insanın ən nəcib, zərif hissələrini
məhv edərək, onun vicdan, qeyrət,

namus, şərəf kimi əxlaqi keyfiyyətlə-
rinin inkişafına zərbə vurur, insanlıq
mənəviyyatını düşkünləşdirir. Abbas
Səhhətin fikrincə, öz şəxsi ləya-
qətini, qeyrətini, heysiyyətini qiymət-
ləndirməyən, namusunu qorumayan
içki düşkünü olmuş şəxs tək cə ailə-
sinin deyil, xalqının, vətəninə şərə-
fini heç vaxt müqəddəs hesab
etməz, vətəndaşlıq ləyaqətini qoru-
yub saxlaya bilməz. Belələri çox
asanlıqla öz vətəninə, xalqına da
satar.

Abbas Səhhətə görə, fiziki tər-
biyə işində möhkəm iradə mühüm
amil kimi çıxış edir. Fiziki təmrinlər,
oyunlar, turizm uşağın iradəsini
möhkəmləndirir, onlarda mətanət,
dəyanət, əzmkarlıq, mərdlik və
əməksevərlik kimi iradi-mənəvi key-
fiyyətlər tərbiyə edir. İradə insanda
fərasət, dözümlü və hünər tərbiyə
edir. Dözümlü olmaq bədəni möh-
kəmləndirir. İradəli adam qarşısında
qoyduğu məqsədə çatmaq üçün hər
cür maneə və çətinlikləri aradan qal-
dırmağa çalışır. İradə fiziki tərbiyə-
nin, fiziki tərbiyə isə iradənin
formalaşması amilinə çevrilir. İradə
səyi fiziki keyfiyyətlərlə birləşərək
onda xarakterini formalaşdırır və hər
bir adamı qarşısına qoyduğu məq-
sədə naminə ciddi fəaliyyətə sövq
edir. Fiziki tərbiyə iradəsiz, iradə isə
fiziki təmrinlərsiz mümkün olmur.

Şair fiziki tərbiyənin mühüm amili
kimi əməyə yüksək qiymət verirdi.

O, əməyə, fiziki işə sağlamlıq, gümrəhlik mənbəyi kimi baxırdı. Əmək insanın əxlaqına, mənəviyyatına, sağlamlığına ciddi təsir edərək onu nəcibləşdirir, ülviləşdirir. O, tənbelliyi sağlamlığın düşməni hesab edirdi. Çünki tənbelliyə alışan hər bir kəs heç bir iş görə bilməz, onu piy basar, yaramaz bir ünsürə çevrilə bilər. Bunun əksi olan çalışqanlıq və işgüzarlıq insan orqanizminin sağlamlığını, gümrəhliyini, yaxşı istiqamətini təmin edir. Abbas Səhhətə görə, insan heç vaxt işdən, zəhmətdən qorxmamalı, çalışmalı, tər tökməlidir. Çünki əmək insanı maddi cəhətdən təmin etməklə bərabər, həm də onu gümrəhləşdirir, ömrü uzadır. Əmək, çalışqanlıq insanın fiziki cəhətdən möhkəm, zirək və diribaş böyüməsinə şərait yaradır, sağlam və gümrəh olmasına, bədənin lazımsız, zəhərli maddələrin tərlə ifraz olmasına şərait yaradır. O, «Çalışqanlıqın nəticəsi» adlı hekayəsində bir gənci nurani qoca ilə qarşılaşdırır. Gənc qocanın sağlam, tunc rəngli qollarına, sağlam vücuduna, pəhləvan cüssəsinə, iti görünən gözlərinə, həs-saslıqla eşidən qulaqlarına təəccüblənərək onun belə sağlam olmasının səbəbini soruşur. Qoca cavabında ona deyir ki, oğlum, hər gün tezdən durur, işləyir, axşamlar da erkən yatırım. İşsizlik nədir bilmirəm. Ömrümü işdə, əməkdə, zəhmətdə keçirmişəm.

Çox çalışmışam. Çalışqanlıq, zəhmət bədənimi sağlam etmişdir.

Göründüyü kimi, şair əməyi inkişafın, orqanizmin möhkəmliyinin zəruri şərti hesab edir, sağlamlığın hərəkətverici qüvvəsi sayırdı. Uşaqların yaradıcı imkanları əmək prosesində reallaşır, maddiləşir. Əmək təlimi, bədən tərbiyəsi dərsləri uşaqlarda əmək estetikasının, fiziki kamilliyin formalaşmasına imkan yaradır. Əmək, bədən tərbiyəsi bütövlükdə estetikadır. Onun fikrincə, əmək olmasa, yer üzündə yaşayış da, həyat da olmaz. O, bu fikrini «Əkinçi nəğməsi» adlı şeirində belə ifadə etmişdir:

*Darı, küncüt, arpa, buğda əkməsəm,
İlin üç fəslində zəhmət çəkməsəm,
Ac qalmazmı gözəl, məsum uşaqlar?
Mənsiz kətan, kəndir verməz zəmilər.
Çadırsız, yelkənsiz qalar gəmilər,
Nazik donsuz, yayda uşaqlar ağlar.
Suvarmasam, yanar otlar, çiçəklər,
Ac qalanda süd verməyə inəklər,
Nələr olmaz şor, pendir, yağ, qaymaqlar?...*

Abbas Səhhət fiziki tərbiyə işində təbiətə, onun gözəlliyinə, su-ya, təmiz havaya, günəş işığına bö-yük əhəmiyyət verir, bir həkim kimi insanın sağlamlığında onların əvəzsiz rolunu işıqlı zəkası ilə tərənnüm edir, sözlə təbiətin canlı və ecazkar tablosunu yaradırdı.

Görkəmli həkim, tibb elmləri doktoru, professor Məmmədəmin Əfəndi «Şair müəllimin xatirəsi» adlı məqaləsində bu məsələyə diqqət

yetirərək yazırdı: «Abbas Səhhət bir maarifçi və həkim kimi də xeyli işlər görürdü. Bir dəfə o, müəllimlərdən birinə sağalmaq ümidilə «Dədəgünəş» ziyarətgahına gedən xəstələrin müalicə olunması səbəblərini izah edirdi. Şəriət müəllimi olan müsahibi təkid edirdi ki, «Dədəgünəş»i ziyarət edənlər əsəb xəstəliyindən sağalırlar. Abbas Səhhət isə çox nəzakətlə bunun səbəbini xəstələrin isti şəhər mühitindən birdən-birə qayın ağacı və gilə ağacları ilə əhatə olunan dağ kəndində tamamilə başqa şəraitdə düşməsi ilə əlaqələndirirdi. Bir həkim kimi o deyirdi ki, həkim öz xəstəsini ilk görüşəndən müalicə etməyə başlayır.

Professor A.Əfəndizadə «Sevimli müəllimi haqqında kiçik bir xatirə» adlı məqaləsində qeyd edir ki, A.Səhhətdən soruşanda: «Bəs siz həkimsiniz, amma uzun illər müəllimlik edirsiniz?» O deyirdi ki, «Mən müəllimlik etməklə öz xalqımın ən ağır xəstəliyini, onun savadsızlığını müalicə edirəm».

Abbas Səhhət həkim kimi də məşhur olmuş, qayğıkeşliyi, təmənənsiz, səmərəli müalicələri, mehribanlığı ilə həmyerlilərinin sevimlisinə çevrilmişdir. O, dünyada iki böyük humanist sənət olan həkimliyi müəllimliklə vəhdətdə həyata keçirməklə həm xalqını cismən, həm də mənən müalicə etmişdir.

Şairin tədqiqatçılarından profes-

sor K.Talıbzadə yazır ki, xalqına mənən xidmət etmək yolunda fədakarlıq göstərən bir şair ona cismani cəhətdən də yardımdan imtina edə bilməzdi. Çox çəkmir ki, o, «həkim Abbasqulu» adı ilə məşhurlaşır, öz qayğıkeşliyi, təmənənsiz, səmərəli müalicələri, mehribanlığı ilə həmyerlilərinin sevimlisinə çevrilir. «Səhhət» təxəllüsü seçməsi təsadüfi deyildi. O, şeirlərində «Səhhət» kəlməsini bəzən həm təxəllüs, həm də şəfa, sağlamlıq mənasında işlətməmişdir.

Abbas Səhhət həkimlik fəaliyyətində orqanizmin düşməni olan yad ünsürlərin, o cümlədən tütün, içki və s. kimi zərərli adətlərə meyil göstərənlərin qəti əleyhdarı olmuşdur. Azərbaycanın tanınmış maarif xadimlərindən biri, şairin dostu Camo Cəbrayılbəyli öz dostu haqqında xatirələrində qeyd edir ki, Tehran universitetinin tibb şöbəsini təzəcə bitirmiş gənc Səhhət İranın məşhur Qaşqay xanı Zərqamüs – seltənətinin saray həkimi işləyir. Bədəncə çox arıq, əsəbi və iştahdan küskün xan möhkəm qəlyan çəkmiş. Bu onun canını daha da qurudur, zəif bədəninə halsızlaşdırarmış. Sənətini çox mükəmməl bilən Səhhət tütünün insan sağlamlığı üçün böyük bəla olduğunu və xana təkidlə ondan əl çəkməyi bildirmişdir.

A.Şaiqin gözəl loğman, əvəzsiz təbib, mükəmməl səhiyyə məktəbi

keçmiş üləmə şəxsiyyəti, onun pe-
daqoji məharətində, fəaliyyətində də
öz əksini tapırdı. İntehəsiz xalq mə-
həbbəti qazanmış böyük vətənpər-
vər şairin təmənnəsiz həkimlik
fəaliyyəti, müəllimlik səriştəsindən
heyrətə gələn akademik Kamal Ta-
libzadə bu barədə yazır: «... müəl-
lim-həkim vətəndaşların fiziki
müalicəsinə də böyük əhəmiyyət
vermiş və bütün ömrü boyu bu səh-
nədə də qızgın fəaliyyət göstərmiş-
dir. O həm dərslərində təbətət
elmindən, həkimlik sənətindən, İrən-
dakı tibb təhsilindən söhbət açır, tez-
tez tələbələr ilə birlikdə Şamaxı
ətrafına təbiət seyrinə çıxaraq müa-
licə əhəmiyyətli olan çiçək və otlar-
dan danışır, «Qəndin vücudumuza
olan faydası» kimi elmi məzmun da-
şıyan məqalələr yazır, həm də hə-
kimliklə məşğul olurdu».

Səhhət yaradıcılığında vətən
sevgisi, onun torpağını, namusunu
əzmlə qorumaq üçün dərin məslək,
amal sahibi olmaqla bərabər, həm
də cəsur, igid və mərd olmağın zər-
ruriliyini bildirir. Şair «Tərcümeyi-
halım yazud hululu» adlı şeirində öz
şəxsiyyəti ilə əlaqədar vəziyyətini və
vətən övladı necə olmalıdır sualına
konkret fikrini bildirir:

*Şişə çəksəz də diriyyəni ətimi,
Atmaram mən vətəni-millətimi.
Məsləkim tərcümeyi-halımdır
Lütfi-həq qayeyi-amalımdır.*

Bu misralarda şair millət və
vətən uğrunda canından belə keçir-

cəyini bir daha təsdiqləyir. Və şair
bu ideyanı bütün həyatının tərcü-
meyi-halı və əsas qayəsi hesab edir.

Millətin mədəni tərəqqisi uğ-
runda bütün varlığı ilə çarpışan
qüdrətli şairimiz xalqımızın alovlu
vətənpərvəri olan nadir şəxsiyyətlər-
dendir. O, vətənin övladlarını daim
qıvraq, şux, qədd-qamətli, mərd və
mübariz, həm də nikbin görmək ar-
zusu ilə yaşayırdı. A.Səhhət öz yara-
dıcılığında torpağımızın saf təbiətini,
cənnət gözəlliklərini, coğrafi şərai-
tini, əlverişli imkanlarını sağlamlıq
mənbəyi kimi araşdırmağa çox can
atırdı.

Səhhət istər həyatda, istərsə də
bütün fəaliyyət və yaradıcılığında bir
yolu – vahid məslək və əqidə yolunu
seçmişdir. Şairə görə, onun Vətəni
yer üzünün ən gözəl guşələrindən
biridir. Bura əfsanəvi qoca Qafqazın
əsrarəngiz dilbər bir guşəsidir, tər-
lan və turaclar bu diyarın soltanıdır.
Ceyran və cüyürlər oylağı olan yer-
lərin uca dağları buludlarla öpüşür,
qalın yamyaşıl meşələri göz oxşayır,
meyvəli bağları cənnəti xatırladır,
adama gəl-gəl deyir, çölləri, çəmənləri
gül-çiçəklidir. Şair bu gözəlliyin
ahəngini, ona qovuşan səsləri, sə-
daları belə unutmur, bülbüllərin cəh-
cəhi, turacların, qırqovulların,
kəliklərin qaqqıltısı ələmi bürüyərək
təbiətə zövq verir. Xeyalları coşdu-
ran, gözəllikləri öz qoynunda bəslə-
yən torpağın özü də bərəkətli, qızıl

kimi qiymətlidir. Və şair bu füsunkar
gözəllikdən ürək açan bir bədii lövhə
yaradaraq onu poeziyaya çevirir.
«Bu məskənin sahibi qocaman
Azərbaycan xalqıdır» - deyərək ba-
hadır güclü ərən oğulları ilə öyünən
müdrük və qoçaq xalqına münasibə-
tini belə ifadə edir:

*... O yerde kim, göyün üzü şəffafdır,
Çeşmələri qayət sərin, safdır.
Səfalıdır lətif abü havası,
Ürək açar lacivərdi səması.
Bulutlara dəyir uca dağları,
Cənnət guşəsidir gözəl bağları.
Çöllərində bitər əlvən çiçəklər,
Fərəhlənir bütün tutqun ürəklər.
Övladları qeyrətlidir, damarlı,
Şücaətli, hünərli, etibarlı.
Meyvəlidir ormanında ağaclar,
Qaqıldayır qırqovullar, turaclar.
Cəh-cəh vurur çəməndə bülbülləri,
Meh əsdikcə ətir saçır gülləri...*

Abbas Səhhət insanın fiziki-cis-
mani cəhətdən formalaşmasına fi-
ziki tərbiyənin əsas amillərindən –
hava, su, günəş şüası, təbiət və s.
mühüm rolunu xüsusi qeyd edirdi.
Təbiətin əsrarəngiz gözəlliyinə hey-
ranlığını gizlətməyən vətənpərvər
şairimiz təbiəti sağlamlıq mənbəyi
hesab edirdi. Uşaqların hələ kiçik
yaşlarından belə bir mənbə ilə tə-
masda olmalarını zəruri sayan
Abbas Səhhət təbiəti rəngarəng bo-
yalarla təsvir edirdi. Bu baxımdan
onun «Yaz», «Yay», «Qış», «Yay
səhəri», «Yay gecəsi», «Payız ça-
ğında», «Köç», «Əkinçi nəğməsi»,
«İlk bahar» və s. əsərlərinin hər biri

gözəl rəsm əsəridir. «Yay səhəri»
şeirində aşağıdakı lövhəyə diqqət
yetirsək kifayətdir:

*Od tutub atəşlə qırmızı yenə yandı
üfüq,
Şəfəqin qırmızı rəngilə işıqlandı üfüq.
Bir qədər çaydan uzaq, od qalamış
dağda çoban,
Oyadır öz sürüsün otlaya yaylaqda
çoban.
Yumşaq göy çəmənin üstə düşüb şəh
gecədən,
İsti yoxdur, hələ var bir balaca meh
gecədən,
Ağ dumanlar ucalır göy üzünə dağlar-
dan,
Çox sərin, havası, keçmə bu
yaylaqlardan.
Gün çıxır, göydə bulud qırmızı rəngə
boyanır,
Kəndlilər çox yorulub uyğudan indi
oyanır.
Pəyədən mal-qaranı bəzi çıxarır qı-
rağa,
Bəzi səhraya gedir işləməyə, bəzi
bağa.*

Şair uşaqlara təbiəti sevdirmək,
yurdumuzun cənnət diyarı olduğunu
anlatmaq və gözəl coğrafi mənzərə-
sini yaratmaqla yanaşı, onların fiziki
eməyə meylini gücləndirir, estetik
zövqünü formalaşdırır.

Abbas Səhhət fiziki tərbiyədə,
uşaqların sağlamlığının təmin olun-
masında musiqinin mühüm rol oynadı-
ğını, musiqi ilə, estetik tərbiyə ilə
fiziki tərbiyənin vəhdətinə xüsusi
diqqət yetirmişdir. Onun fikrincə,
musiqi uşaqları şən, gümrah, sağ-
lam, xəstəliklərə davamlı etməklə

onları fiziki fəallığa, əmək fəaliyyətinə sövq edir. O, bu mühüm məsələni «Nəğmə və musiqinin məktəblərdə əhəmiyyəti» adlı məqaləsində şərh etmişdir. Abbas Səhhətə görə, musiqi uşaqların fiziki sağlamlığına müsbət təsir etməklə yanaşı, həm də onlarda nizam-intizam, estetik hisslər də formalaşdırır. Böyük pedaqoq və təbib bu barədə yazırdı: «Musiqi təliminin hifzi-səhhət üçün də faydası az deyildir. Nəğmə dərslərində uşaqlar dərincə nəfəs alır və bununla ciyərləri qüvvətlənir və sinələri böyüyür, döş zəifliyindən törəyən xəstəliklərə tutulmağa müstəid olurlar. Bundan əlavə hərəkətlərində də bir nizam vücuda gəlir».

Abbas Səhhət musiqini intizamın saxlanması, yorğunluğun aradan qaldırılmasında mühüm rol oynadığını qeyd edərək göstərirdi ki, nəğmə dərsləri uşaqlar üçün məsumanə bir əyləncədir, belə dərslərdən sonra onların zehinləri dincəlir, sinirləri təskin olar. Musiqi insan əsəblərinə də müsbət təsir göstərir. Bunu nəzərə alan Abbas Səhhət qeyd edirdi ki, həkimlər musiqi ilə bir çox xəstəlikləri müalicə edirlər. Buna rəğmən qeyd etmək yerinə düşər ki, musiqi insanın əsəb sistemə mülayim tərzdə təsir göstərərək, qanın damarlar dövrənini fəallaşdırır, onda xoş ovqat yarada-raq, əhvali-ruhiyyəsini yüksəldir.

Musiqi uşaqlarda dərin hisslər, bəşəri duyğuları, vətənpərvərlik qüruru da oyadır. Musiqi fiziki tərminlərin icrasında mühüm rol oynayır. Musiqi fiziki hərəkətləri tənzim edərək gümrəhlik, nikbinlik və fərəh yaradır.

Abbas Səhhət təbiətin musiqisinə, onun incəliklərinə böyük əhəmiyyət vermiş, Vətənin parlaq ulduzlu səmasını, güllü-çiçəkli çöllərini, şəffaf sularını, səfalı abı-havasını, buludlara dəyən uca dağlarını, cənnət guşəsi olan bağlarını, qeyrətli övladlarını, meyvəli ormanlarını böyük bir məhəbbətlə tərənnüm etmişdir. Abbas Səhhətə görə, Vətəndə doğulan, böyüyən hər bir şəxs sağlam olmalı, özünün sağlamlığını qorunmalı, xəstəliyini isə şəfa suları ilə, gözəl, təmiz havası ilə müalicə etməlidir. Bir sözlə, Abbas Səhhət bütün yaradıcılığı və fəaliyyəti dövrü xalqının həm mənəvi, həm cismani, həm də fiziki sağlamlığına xidmət etmişdir.

«Əhmədin qeyrəti» poemasında Abbas Səhhət yaradıcılığının yeni bir səhifəsinin açıldığını görürük. Belə ki, poemada real və konkret hadisələr təhlil olunur. Çarizm əleyhinə güclənən inqilabi mübarizənin böyük bir dalğası qonşu ərəzilərə də təsir göstərir. Cənubi Azərbaycandan gəlmiş Əhməd bu prosesin içində yetkinləşir, mətinləşir. Əhməd dönməz iradəsi məqsəd və fə-

aliyyəti ilə birləşərək onu mübariz bir vətən fədaisinə çevirir. Səttarxanın başçılığı ilə Məmmədli şah (1905-1907) istibdadına qarşı başlanan azadlıq hərəkəti onun da vətənpərvərlik hissini coşdurur və Əhməd fədailər dəstəsinə qoşulur. Qorxmaz, inadkar və cürətli gənc olan Əhməd «qeyzlənmiş şir» kimi döyüşə atılır:

Vətəni belə görəcək qeyrətindən ağladı,

Uğrunda ölmək üçün belin möhkəm bağladı.

Pa-piyadə düşdü yola getsin çatsın laşğərə.

Taqət kəsən qarlı külək gərçi davam edirdi,

Cəsəratli Əhməd lakin qeyrət ilə gedirdi...

Aslan kimi birdən-birə cürətləndi o anda,

Meyidlərin arasından addımladı irəli...

Əhməd dedi: «Mən də burda ölüb dönməyəm geri»

Fədailər dilirənə ricət etdi dübarə.

Millətin xoşbəxt və firavan həyatını, səadət açarını məzlumluqdan, bədbinlikdən, zülm və istismarın xilas yolunu, nicat işığını mübarizədə, fədakarlıqda axtaran Abbas Səhhət onların əqli və fiziki qüdrətini başlıca qayə hesab edirdi:

Qüvvəyə bağlıdır aləmdə həyat,

Qüvvədən nəşət edir mövcudat.

Qüvvətin varsa, yaşarsan məsud,

Yoxsa, şəksiz olacaqsan nabud.

- deyən şair xalqının cavanmərdlərini qüvvətli, təkidli və əzmkar olmağa səsləyir, həyat mübarizəsində qalib gəlməyin zərurətindən danı-

şırdı. Şeirdən bir daha aydın görünür ki, Vətən yolunda canını əsirgəməyən Əhməd sadəcə bir inqilabçı deyil, o, ağır fiziki əmək və gərgin zəhmət şəraitində möhkəmlənmiş, qabarlı şişmiş əllərə, möhkəm əzalara malik olub. Vətən uğrunda ölmək üçün belin möhkəm bağlayır. Əhmədin xarakterindən bu ərənlilik, qorxmazlıq, dəyanət onun fiziki möhkəmliyini şərtləndirən əsas cəhətlərdəndir.

Abbas Səhhətin həyat və yaradıcılığına nəzər saldıqda, biz onun şəxsi həyatında fiziki tərbiyənin bəzi işartılarına – piyada gəzinti, turizm və səyahətlərin mühüm yer tutduğunu da şahidi oluruq. Şair 1834-cü ildə Məşhəd şəhərində dini təhsil almaq üçün səfərə çıxmış, Tehranda tibb elmi ilə mükəmməl məşğul olmuş, 1898-ci ildə Şiraza gəlib Sədi və Hafiz poeziyasının qüdrətindən ilham alaraq, onlara bir sıra şeirlər həsr etmişdir. Beləliklə, şairin Şamaxıdan İrana qədər qət etdiyi çox uzun bir məsafə, habelə 1901-ci ildə yenidən vətəni Şamaxıya qayıtması uzun bir turist səfərini xatırladır.

Müalicə etdiyi xəstələrə sükunətin, süstlüyün, tənbelliyin, insan orqanlarına qənim olmasını, hərəkiliyin, mütəhərriqliyin isə gümrəh və qıvraqlığın əsas rəhni olmasını Abbas Səhhət istedadlı bir həkim kimi müasirlərinə dönə-dönə inandırır. Piyada, istərsə də atla

gəzintiyə şəxsi həyatında böyük üstünlük verən Səhhət bu problemi bir sağlamlıq mənbəyi kimi ətrafındakılara da məsləhət görür, piyada gəzintini sağlamlığın əsas amili kimi yüksək dəyərləndirirdi.

Turizm və səyahətlərə güclü meyli onun 1913-cü ildə Şimali Qafqazın səfali və təmiz havalı, yaşıl ormanlı, ləçəyi qarlı qırılmaz silsiləli dağlarını və saf sulu bir çox ərazilərinə aparıb çıxarır. Sonra Volqa boyu ilə Həştərxan, Volqoqrad, Kamışın, Saratov, Samara, Tolyatti və b. şəhərləri gəmi ilə səyahət etməsi onun yaradıcılığına müsbət təsir göstərir,

dövrünün tanınmış ziyalı kimi daha dolğun və məzmunlu əsərlər yazmasına zəmin yaradır. Və şair Şamaxıya qayıtdıqdan sonra gəzib dolaşdığı həmin yerlərin əsrarəngiz gözəlliyini, təbiət təsvirlərini əks etdirən və bu günümüzdə gəlib çatmayan «Volqa səyahəti» adlı romanını da yazmışdır.

Bundan əlavə, Abbas Səhhətin Azərbaycan diyarında yurd-yurd, oymaq-oymaq gəzdiyi oylaqlar, ovlaqlar, düzənlər, meşələr, onun alovlu Vətən məhəbbətini gücləndirmiş, sönməz yurd sevgisini qəlbində daha da şölələndirmişdir.

OXUCULARIN NƏZƏRİNƏ

Jurnalımıza 2019-cu il üçün abunə yazılışı davam edir.

Bakı şəhəri üzrə abunə yazılmaq istəyənlər aşağıdakı mətbuat yayımı firmalarına müraciət edə bilərlər:

1. "Qasid". Ünvan: Cavadxan, 21; telefon: 4-93-16-43; 4-30-02-24
2. "Səma". Ünvan: H.Cavid, 9, mənzil 63; telefon: 4-94-09-59; 4-94-02-52
3. "Kaspi". Ünvan: Mətbuat pr., 25; telefon: 5-10-61-96
4. "Qaya". Ünvan: Akademik H.Əliyev küç., 82 "q"; telefon: 5-64-63-45; 4-65-67-13

Rayonlarda isə abunəni Azərbaycan Mətbuat Yayımı İstehsalat Birliyinin yerli yayım şöbələri aparır.

Redaksiya.